

Magdalena Gumkowska

Działalność Grupy Roboczej ds. Konserwacji Zabytków Historii, Kultury i Muzealiów w latach 1978-1990

Ochrona Zabytków 43/4 (171), 230-231

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DZIAŁALNOŚĆ GRUPY ROBOCZEJ DS. KONSERWACJI ZABYTKÓW HISTORII, KULTURY I MUZEALIÓW W LATACH 1978-1990

Grupa Robocza utworzona została w 1978 r. z inicjatywy ministrów kultury krajów socjalistycznych. Głównym jej celem było stworzenie warunków do rozwoju bazy materialno-technicznej w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. Koordynatorem działań została Polska, a funkcję tę powierzono Pracownikom Konserwacji Zabytków. Na I posiedzeniu Grupy Roboczej w Warszawie w 1978 r. ukonstytuowały się komisje problemowe, z których każda — pozostając w gestii innego kraju — podjęła inną problematykę związaną z ochroną zabytków¹.

Komisje problemowe rozpoczęły działalność w 1979 r., po II naradzie koordynatorów w Sofii, na której sformułowano programy działania na najbliższe kilka lat. W latach 1980-1989 odbyło się 98 narad tematycznych, seminariów i plenerów specjalistycznych, w których uczestniczyło ponad 2200 osób. Ponadto odbyło się 10 narad koordynatorów z krajów członkowskich we wszystkich krajach biorących udział w pracach: w 1978 r. w Polsce, w 1979 r. w Bułgarii, w 1980 r. na Węgrzech, w 1981 r. w NRD, w 1983 r. na Kubie, w 1985 r. w Wietnamie, w 1986 r. w ZSRR, w 1987 r. w Czechosłowacji, w 1989 r. w Mongolii.

Jubileuszowe dziesiąte spotkanie koordynatorów odbyło się ponownie w Polsce w maju 1990 r. Na naradach tych ustalono plany i programy badawcze poszczególnych komisji problemowych, analizowano wyniki prowadzonych wspólnie działań konserwatorskich, prezentowano materiały informacyjne. Podejmowano też decyzje o pomocy dla partnerów, takich jak Wietnam czy Kuba.

Statut i program działania organizacji został uchwalony na II posiedzeniu koordynatorów w Sofii. Na sekretarza generalnego w 1978 r. wybrano doc. dr. hab. inż. Tadeusza Polaka — naczelnego dyrektora PP Pracownie Konserwacji Zabytków. Sekretariat Generalny mieści się w Warszawie i koordynuje działania wszystkich krajów członkowskich (komitetów krajowych Grupy Roboczej), gromadzi materiały, prowadzi działalność wydawniczą². Grupa Robocza sku-

piła ponad 600 członków z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Węgier, Polski, Kuby, Wietnamu, Mongolii i ZSRR.

Niewątpliwym i najbardziej znaczącym sukcesem Grupy Roboczej jest konsolidacja środowiska konserwatorskiego krajów Europy wschodniej. Grupa Robocza znacznie rozszerzyła, planowany w zarysach przez ministrów kultury, program prac. Umiejętne łączenie praktyki konserwatorskiej i prac badawczych pozwoliło na włączenie się do prac wielu wybitnych specjalistów, m.in. konserwatorów, architektów, urbanistów, archeologów, chemików, fotografów. Działania organizacji nie skupiały się na gromadzeniu danych o bazie technicznej. Zagadnienia teoretyczne ochrony dóbr kultury, kwestie prawne i metodologiczne towarzyszyły działalności prowadzonej w różnych krajach. Międzynarodowe przedsięwzięcia, których celem nadrzędnym było szkolenie zawodowe, miały też aspekt szerszy — stały się formą wymiany doświadczeń naukowych i praktycznych, dawały możliwość zapoznania się z — czasem nawet bardzo odległymi — kulturami.

Seminaria, konferencje naukowe i inne formy szkolenia konserwatorów z kręgu Grupy Roboczej. W miarę możliwości Sekretariat Generalny w Warszawie publikował materiały z konferencji, prace monograficzne i artykuły teoretyczne poszczególnych autorów — członków organizacji. Łącznie w Warszawie ukazało się 46 publikacji, także niektórzy partnerzy zagraniczni wydali własne wydawnictwa z prac komisji, np. Czechosłowacja, NRD czy Węgry³. Wszystkie kraje członkowskie publikowały w czasopismach specjalistycznych artykuły związane z działalnością organizacji.

O skali organizowanych narad problemowych i aktywności poszczególnych partnerów świadczy fakt iż:

— koledzy z Bułgarii, w ramach koordynowanych przez siebie Komisji ds. Konserwacji Drewna i Budownictwa Drewnianego oraz ds. Konserwacji Zabytków Archeologicznych, zorganizowali 24 konferencje naukowe i seminaria specjalistyczne. Liczba ta obejmuje też prace międzynarodowej ekipy badawczej działającej w latach 1981-1985 w średnio-wiecznej twierdzy Bałczik,

— koledzy z Czechosłowacji, w ramach prowadzonych przez siebie Komisji ds. Urbanistyki Historycznych Zespołów Miejskich i ds. Ewidencji Zabytków, zorganizowali 17 seminariów i narad problemowych,

— koledzy z NRD, koordynatorzy Komisji ds. Materiałów i Urządzeń dla Potrzeb Konserwatorskich, zorganizowali 7 konferencji specjalistycznych.

— koledzy z ZSRR, koordynatorzy Komisji ds. Badań Naukowych, Problemów Prawnych i Teorii Konserwacji, zorganizowali 15 konferencji międzynarodowych i szkoleń,

— koledzy z Polski, koordynatorzy Komisji ds. Szkolenia Konserwatorskiego, ds. Organizacji i Ekonomiki Przedsiębiorstw Konserwatorskich oraz Komisji ds. Informacji i Popularyzacji Ochrony Zabytków byli gospodarzami 30 konferencji oraz imprez szkoleniowych (plenerów i tzw. warsztatów konserwatorskich),

— koledzy z Węgier (nie byli koordynatorami żadnej komisji) zorganizowali 1 konferencję specjalistyczną,

— koledzy z Kuby, koordynatorzy tematu związanego z ochroną zabytków w warunkach tropiku, zorganizowali 3 spotkania międzynarodowe,

— koledzy z Wietnamu zorganizowali 1 konferencję międzynarodową (nie koordynowali żadnego tematu),

— koledzy z Mongolii zorganizowali 1 konferencję i podjęli w 1990 r. prace w dawnej stolicy Mongolii Kara-Korum z udziałem międzynarodowej ekipy archeologów i architektów z Polski i Bułgarii, ZSRR i Czechosłowacji.

Wymienienie wszystkich tematów konferencji i seminariów nie jest możliwe, ale o skali zainteresowań badawczych i praktycznych świadczą takie m.in. tematy podejmowane na forum międzynarodowym jak: konserwacja malarstwa ściennego i sztalugowego, konserwacja papieru, tkaniny, konserwacja drewna i zabytków archeologicznych, rewaloryzacja historycznych zespołów miejskich, organizacja prac konserwatorskich, ewidencja zabytków. Spotykali się na nich badacze i praktycy nie tylko z Grupy Roboczej. Podejmowano kwestie metodologiczne i prawne, sprawy związane z bibliografią konserwatorską i nazewnictwem. Najciekawsze materiały zostały opublikowane.

Działalność Grupy Roboczej zaktywizowała wszystkie kraje członkowskie. Kraje takie jak Kuba, Mongolia czy Wietnam, które nie miały własnych tematów wiodących, także włączyły się do prac. Sekretarz Generalny, doc. dr hab. inż. Tadeusz Polak, występował wielokrotnie na forum międzynarodowym z apelmami o pomoc dla Kuby, Wietnamu i Mongolii. Dotyczyły one zabytków Starej Hawany, zespołu cesarskiego w Hue i stolicy Mongolii Kara-Korum. Kraje członkowskie udzieliły wsparcia tym krajom, przede wszystkim merytorycznego — wysyłając swych specjalistów i prowadząc konsultacje naukowe oraz badania laboratoryjne. Przekazano też sprzęt do prac konserwatorskich, materiały i pomoce naukowe. Kraje członkowskie objęły szkoleniem zawodowym specjalistów z Kuby, Wietnamu i Mongolii.

Grupa Robocza dzięki swemu pragmatycznemu programowi działań stała się organizacją popularną. O udział w imprezach szkoleniowych ubiegali się liczni specjaliści.

Na wymienienie zasługuje kilka przedsięwzięć prowadzonych przez kilka lat w interdyscyplinarnych zespołach. W Polsce odbyło się w Pszczynie 10 Plenerów Kowalstwa Tradycyjnego dla artystów-rzemieślników z przedsiębiorstw konserwatorskich, w których uczestniczyło ponad 160 osób. Impreza zyskała sobie

¹ Wykaz komisji problemowych:

Metody, Technika i Organizacja Rewaloryzacji Historycznych Zespołów Miejskich — koordynator CSRF — ośrodek w Pradze, A.Vosahlík; Metody i Technika Ewidencji Zabytków — koordynator CSRF — Ośrodek w Bratysławie, M.Horski; Badania Naukowe w Zakresie Ochrony Dóbr Kultury — koordynator ZSRR, I.P.Gorin; Metody, Technika i Urządzenia Stosowane przy konserwacji Zabytków — koordynator NRD — K.Poeschk; Metody i Techniki Stosowane przy Konserwacji Drewna i Budownictwa Drewnianego — koordynator Bułgaria, A.Michajłow; Konserwacja Zabytków w Warunkach Tropiku — koordynator Kuba, I.Rigol; Organizacja i Ekonomika Przedsiębiorstw Konserwatorskich — koordynator Polska, J.Kozyra; Informacja, Popularyzacja i Turystyka w Ochronie Zabytków — koordynator Polska, K.Nowiński; Szkolenie Kadr Konserwatorskich — koordynator Polska, L.Krzyżanowski; Konserwacja Zabytków Archeologicznych — koordynator Bułgaria, B.Kuzupów; Prawne i Metodologiczne Aspekty Ochrony Zabytków — koordynator ZSRR W.Zwieriew

² Spis wydawnictw w załączeniu.

³ Prace CSRF dotyczące rewaloryzacji historycznych zespołów miejskich, katalogi materiałów konserwatorskich wydane przez Węgrów oraz katalogi urządzeń stosowanych w pracach konserwatorskich i budowlanych opracowane przez specjalistów w NRD.

dużą popularność za granicą. Plenerom towarzyszyły wystawy.

Polska też była inicjatorem i organizatorem Plenerów Ciesielskich przeznaczonych dla rzemieślników z pracowni konserwatorskich z krajów członkowskich organizacji. Plenery odbywały się w skansenie w Sanoku i miały charakter szkoleniowy.

W ramach szkolenia dla konserwatorów z wyższym wykształceniem Polska zorganizowała, tzw. Warsztaty Konserwacji Tkanin (pod kierunkiem Pracowni Konserwacji Tkanin PKZ w Warszawie i Łodzi) oraz Warsztaty Konserwacji Kamienia (pod kierunkiem Pracowni Konserwacji Kamienia PKZ w Toruniu).

Wszystkie szkolenia oceniono bardzo wysoko.

Partnerzy czechosłowaccy — w ramach programu szkoleniowego — zorganizowali tzw. Pracownię Urbanistyczną dla młodych architektów i urbanistów. Celem tych tygodniowych spotkań było opracowanie programu rewaloryzacji wybranego fragmentu zabytkowego centrum miejskiego. Pracownia Urbanistyczna zorganizowała trzy spotkania: dwa na terenie Czechosłowacji i jedno w Polsce. Wyniki prac zostały częściowo wykorzystane w praktyce konserwatorskiej. Odrębną formą wspólnych prac Grupy Roboczej — zakrojonych na szeroką skalę — były prace międzynarodowej ekipy archeologów, fotogrametrów, architektów i technologów przy konserwacji średniowiecznej twierdzy w Bałcziku w Bułgarii. Prace prowadzone przez 5 sezonów nadzorowali merytorycznie specjaliści bułgarscy, w tym członkowie Bułgarskiej Akademii Nauk. Po zakończeniu akcji, podjętej w 1981 r. z okazji 1300-lecia państwa bułgarskiego, przystąpiono do opracowania publikacji naukowej prezentującej wyniki prac w Bałcziku. W 1990 roku w maju ostatecznie zakończono prace redakcyjne i zespół międzynarodowy zaakceptował ogromny materiał badawczy i ilustracyjny do druku.

Wydawnictwo ukaze się w Bułgarii.

Kolejną wielką akcją międzynarodową podjęli specjaliści z ZSRR, choć temat koordynowany jest przez Bułgarów i dotyczy konserwacji drewna. Międzynarodowa ekipa konserwatorów przez dwa sezony pracowała w skansenie w okolicach Nowgorodu przy zabytkowej cerkiewce ze wsi Kurickoje. Przewidziane są także prace w Kizi.

O trzeciej międzynarodowej ekspedycji wspomnieliśmy już wcześniej, a mianowicie o pracach w dawnej stolicy Mongolii Kara-Korum. Zważywszy stosunkowo niewielkie doświadczenia specjalistów mongolskich w zakresie konserwacji zabytków, akcja ta zasługuje na szczególną uwagę, bowiem będzie to — obok opracowania programu badawczego i prac na terenie dawnego miasta — działalność szkoleniowa. Mongolia pragnie ubiegać się o pomoc UNESCO w prowadzeniu badań w Kara-Korum. W Bałcziku i Nowgorodzie w każdym sezonie pracowało ponad 60 osób. Dla młodych konserwatorów i badaczy było to ważne doświadczenie zawodowe.

Grupa Robocza nawiązała cenne kontakty z wieloma partnerami zagranicznymi. Ożywieniu uległy też związki z ICOMOS-em i ICCOROM-em. W 1989 r. odbyło się wspólne posiedzenie Grupy Roboczej i ICOMOS-u, na którym podjęto uchwały dotyczące wymiany doświadczeń i uczestnictwa przedstawicieli obu organizacji w seminariach i konferencjach. Grupa Robocza przesyła swoje wydawnictwa licznym bibliotekom, współpracuje też z Centrum „interinformkultura” przy bibliotece im. Lenina w Moskwie. Obok wydawnictw zainteresowaniem cieszyły się też wystawy i pokazy towarzyszące konferencjom specjalistycznym w NRD, na Węgrzech, w Polsce i ZSRR i w Czechosłowacji. W Bułgarii zorganizowano przegląd filmów o problematyce konserwatorskiej.

Niewymierne są wyniki wieloletniej współpracy, wymiany doświadczeń zawodowych, przyjaźni zawiązyanych w czasie seminariów, szkoleń i wielotygodniowych prac w ekipach badawczych.

Na międzynarodowych konferencjach europejskich spotykają się specjaliści, którzy poznali się i pracowali razem w Grupie Roboczej. To oni popularyzują nie tylko dorobek organizacji, ale także kulturę i historię krajów, w których wielokrotnie przebywali, pracowali i dyskutowali o ochronie dóbr kultury.

Jeszcze jednym świadectwem więzi środowiska konserwatorskiego była dziesiąta jubileuszowa narada koordynatorów Grupy Roboczej w Radziejowicach w maju 1990 r. Zyczeniem wszystkich uczestników było kontynuowanie prac organizacji w nowym układzie sił w Europie Wschodniej. Wszyscy podkreślali wielki dorobek Grupy Roboczej, osiągnięcia badawcze i praktyczne. Grupa ma przekształcić się w nową organizację międzynarodową — o znacznie szerszym niż dotąd zasięgu — skupiającą wykonawców prac konserwatorskich. Jej statut, założenia programowe i warunki finansowe zostaną ustalone na specjalnej naradzie ekspertów na jesieni w 1990 r. w Bułgarii. W propozycjach zgłoszonych w Radziejowicach przeważały głosy za utworzeniem stowarzyszenia dla osób prawnych i instytucji, za określeniem warunków finansowych pozwalających na prowadzenie działalności statutowej. Przeszłość Grupy Roboczej, jej dorobek nie może ulec zapomnieniu. Jaka będzie nowa organizacja? Z pewnością będzie to organizacja wyrosła z doświadczeń i współpracy dotychczasowych i nowych partnerów.

Magdalena Gumkowska

Wydawnictwa Grupy Roboczej wydane przez sekretariat Generalny Grupy Roboczej w Warszawie w latach 1980-1990

— *Statut Grupy Roboczej* [wersja polska i rosyjska]. Warszawa 1981.

— *Książka adresowa członków Grupy Roboczej*. Warszawa 1981

Materiały i dokumenty z narad koordynatorów Grupy Roboczej

— *Materiały i dokumenty z I narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Warszawa 1978 [wersja rosyjska]. Warszawa 1980

— *Materiały i dokumenty z II narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Sofia 1979 [wersja rosyjska]. Warszawa 1980.

— *Materiały i dokumenty z III narady koordynatorów Grupy Roboczej -Veszprem 1980* [wersja rosyjska]. Warszawa 1981.

— *Materiały i dokumenty z IV narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Gross- -Kochberg 1981r. [wersja rosyjska]. Warszawa 1981.

— *Materiały i dokumenty z V narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Hawana 1983r. [wersja rosyjska]. Warszawa 1984.

— *Materiały i dokumenty z VI narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Hue 1985 r. [wersja rosyjska]. Warszawa 1985

— *Materiały i dokumenty z VII narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Taszkient 1986 r. [wersja rosyjska]. Warszawa 1986.

— *Materiały i dokumenty z VIII narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Bratysława 1987 r. [wersja rosyjska]. Warszawa 1987.

— *Materiały i dokumenty z IX narady koordynatorów Grupy Roboczej* — Ulan Bator 1989 r. [wersja rosyjska]. Warszawa 1989.

Materiały z narad i prac Komisji Problemowych

— *Materiały z prac Komisji I — Metody, Technika i Organizacja Rewaloryzacji Historycznych Zespołów Miejskich; Komisji II — Metody i Technika Ewidencji zabytków oraz Komisji III — Metodologiczne i Prawne Podstawy Ochrony Zabytków* [wersja polska i rosyjska]. Warszawa 1981.

— *Materiały z narady Komisji II — Metody i Technika Ewidencji Zabytków — Różniawa 1980* [wersja rosyjska]. Warszawa 1981.

— *Materiały z narad komisji II — Metody i Technika Ewidencji Zabytków — Radziejowice 1981 r., Morawany 1982 i Dolna Krupa 1983 r.* [wersja rosyjska]. Warszawa 1984.

— *Materiały z narad Komisji II — Metody i Technika Ewidencji Zabytków w CSRS, LRB i ZSRR.* [wersja rosyjska]. Warszawa 1985.